

домішкою листяних, а на відкритих ділянках трав'яна рослинність змінювалась в залежності від ступеню вологості ґрунтів. Клімат був помірний. Недостатність статистичних даних не дозволила відтворити характер рослинності початку пленігляціалу, але присутність у спектрах *Alnus viridis*, *Lycopodium clavatum* свідчить про субарктичний клімат і низькі річні температури. В подальшому, протягом всієї стадії MIS 3, на цій території існувала мозаїчна перигляціальна рослинність з ділянками тундри, степу і невеликими угрупованнями дерев і кущів, таких як *Pinus sylvestris*, *Pinus cembra*, *Betula sect. Albae*, *Betula sect. Nanae*, *Alnus*. Клімат увесь час залишався прохолодним, головним чином змінювалась вологість.

Під час існування стоянки на тлі мозаїчної рослинності з елементами тундри, степу та деревних анклавів зареєстровано зростання участі у трав'янистому покриві рослин-піонерів з родин *Cichoriaceae*, *Chenopodiaceae* і роду *Artemisia*, що вказує на посилення ерозійно-денудаційних процесів.

Наприкінці пленігляціалу поступово збільшувались відкриті ділянки, зайняті трав'янистою рослинністю, і зменшувалась присутність дерев у рослинному покриві. Клімат набуває риси субарктичного.

ДОЛИНА РІЧКИ ДЕРКУЛ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ ОБ'ЄКТ СМАРАГДОВОЇ МЕРЕЖІ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Марущак О. Ю.¹, Оскірко О. С.¹, Василюк О.В.², Коломицев Г.О.¹

¹ІНЦ «Інститут біології і медицини» КНУ ім. Тараса Шевченка, Київ

vse_okei@bigmir.net

²Інститут зоології імені І.І. Шмальгаузена НАН України, Київ

Ukrainian Nature Conservation Group

vasyliuk@gmail.com

Смарагдова мережа (СМ) – це низка територій, що мають природоохоронне значення та представляють особливий інтерес для збереження оселищ, вказаних у Резолюції № 4, та видів флори і фауни, вказаних у Резолюції № 6 Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція, 1979). Мережа розбудовується в країнах-сторонах Бернської конвенції та державах-спостерігачах. Для держав-членів ЄС до «смарагдових» об'єктів (т. зв. сайтів) вже належать території мережі Natura 2000 – природно цінних ділянок, що перебувають під охороною. У 2016 році Секретаріатом Конвенції була затверджена схема Мережі України, розроблена на замовлення Міністерства екології та природних ресурсів України. Проте професійна спільнота та

незалежні фахівці зазначають, що існуюча розробка є недостатньою для здійснення охорони зазначених у відповідних резолюціях видів і оселищ. У зв'язку із цим за ініціативою польського відділення WWF та природоохоронної організації «Fundacja Dziedzictwo Przyrodnicze» була утворена ініціативна група авторів, що здійснюють розробку додаткових елементів СМ України (Shadow list of Emerald Network) на громадських засадах. Робоча група вже запропонувала низку потенційних сайтів СМ, важливих для збереження видів та оселищ, вказаних у резолюціях Бернської конвенції, і в даній роботі міститься опис території, яка пропонується до включення в перелік сайтів СМ.

На тематичному міжнародному біогеографічному семінарі з оцінки Смарагдової мережі "Emerald Network Biogeographical Seminar for all habitats and species (except birds) for the Steppic region (the Republic of Moldova, the Russian Federation and Ukraine), the Alpine Caucasus (the Russian Federation), the Marine Black Sea (Ukraine, the Russian Federation) and the Marine Caspian Sea", що відбувся 6-8 вересня 2016 року в Києві, Луганську область було зазначено як одну з найменш опрацьованих офіційною розробкою СМ та пріоритетних для опрацювання ініціативною групою, адже унікальні природні ландшафти крейдяних відслонень області потребують особливої уваги.

На території Луганської області за матеріалами дистанційного зондування землі (ДЗЗ) нами були ідентифіковані 3988 окремих ділянок з крейдяними виходами загальною площею 8056 га, що становить 0,3% від площі області. Такі ділянки займають лише 1,2% від загальної площі умовно степових ландшафтів Луганщини. Загальна площа ділянок з виходами крейдяних порід, що входить до складу природно-заповідного фонду у Луганській області, становить 786 га. Це складає 0,95% від площі ПЗФ області та 9,7% від усіх ділянок з виходами крейдяних порід області. Отже, відсоток заповідності досліджуваного біотопу в Луганській області складає близько 10%, що переконливо засвідчує, що крейдяні відслонення області здебільшого не охороняються та недостатньо вивчені. Водночас у басейні р. Деркул наявні 1192 га крейдяних виходів (14,8% від загальної площі виходів крейдяних порід області) [1].

В ході аналізу бази даних поширення видів, яку веде ініціативна група, виявлені пріоритетні локації кретофільних угруповань, що просторово асоційовані з крейдяними відслоненнями на Луганщині. Однією з них визначено долину р. Деркул, яка з притоками, що впадають в межах України, пролягає переважно по Біловодському і Марківському районах Луганської області. Враховуючи цілісність і нерозривність виявленого природного комплексу ми пропонуємо рекомендувати для включення у СМ всю долину р. Деркул в межах України.

В межах Біловодського району в Смарагдовий сайт входять кпп «Зарічна», «Свинарська балка», РЛП «Біловодський», загальнозоологічні заказники «Лимарівський», «Березовий гай» та «Кононівський», а також загальнозоологічний заказник «Гераськівський» і кпп «Ліснополянська» у Марківському районі. Зазначені заповідні території є одними з найбільших в області.

На території крейдяних схилів долини Деркулу виявлено ряд кретофільних та інших видів, що знаходяться під охороною в Україні: *Centaurea ruthenica* Lam., *Hyssopus cretaceus* Dubjan., під *Onosma* – 2 види, наприклад *Onosma tanaitica* Klokov; *Koeleria talievii* Lavr.; під *Stipa* – 6 видів, наприклад *Stipa capillata* L.; *Gladiolus tenuis* Bieb., *Festuca cretacea* T. Pop. Et Proskor.; під *Astragalus* – 4 види, наприклад *Astragalus cretophilus* Klokov; *Matthiola fragrans* Bunge, *Linum czerniaevii* Klok; під *Linaria* – 2 види, наприклад *Linaria cretacea* Fisch. ex Spreng.; *Bulhocodium versicolor* (Ker Gawl.) Spreng., *Adonis wolgensis* Stev., *Caragana scythica* (Kom.) Pojark., *Silene cretacea* Fisch. ex Spreng., *Adenophora lilifolia* (L.) Ledeb. ex A.; під *Artemisia* – 3 види, наприклад *Artemisia nutans* Willd.; під *Hedysarum* – 2 види, наприклад *Hedysarum cretaceum* Fisch.; *Pedicularis dasystachys* Schrenk та інші.

В контексті СМ, важливо, що в межах пропонованої території зустрічаються види, занесені до Резолюції 6 Бернської конвенції, адже саме для їх збереження створюють сайти смарагдової мережі [10], - це *Angelica palustris* (по всій протяжності річки), *Pulsatilla patens*, *Stipa zaleskii*, *Astragalus tanaiticus* K.Koch *Crambe tataria* Seb., *Echium russicum* Roem. & Schult, *Silene cretacea*. Останній з вказаних видів на Луганщині зустрічається також в долинах річок Красна, Комишна, та Айдар, а на Донеччині - в НПП «Святі гори», РЛП «Краматорський», а також в пам'ятці природи «Мар'їна гора» та в урочищі «Балка Різниківська», але зовсім не зазначений в наявній схемі СМ на сході України. Крім того, відомо близько 12 локалітетів вразливого виду *Paeonia tenuifolia* по всій протяжності річки Деркул [9 - 11].

Серед видів тварин, що занесені до списків Резолюції 6, в долині Деркулу трапляються: *Mustella eversmannii* Lesson, *Bombina bombina* L., *Emys orbicularis* L., *Vipera ursinii* Bonaparte, *Elaphe quatuorlineata* Bonnaterre, *Cobitis taenia* L., *Aspius aspius* L., *Gobio albipinnatus* Lukasch, *Misgurnus fossilis* L., *Rhodeus sericeus amarus* Bloch, *Chalcalburnus chalcoides* Gldenstdt, *Pelecus cultratus* L. [12 - 14].

Для забезпечення належної охорони видів, що включені до Резолюції № 6 Бернської конвенції та визнані пріоритетними для охорони в Європі, пропонується включити до СМ новий об'єкт, що описаний в даній роботі - долину р. Деркул, а також створити тут новий національний природний парк «Південна Слобожанщина», що охопить долини лівих приток Сіверського Дінця в Луганській області.

Література

1. Кривохижа М. В., Василюк О. В., Коломицев Г. О., Балашов І. О. / Поширення та проблеми охорони відслонень крейдяних порід і характерних для них рідкісних видів рослин на території Луганської області // Заповідна справа. - 2014. - № (1) 20. - С. 32 – 38.

2. Конопля О.М. Флора Луганської області [Текст] : анотований список судинних рослин. - Луганськ : Альма-матер, 2002. - 162 с.

3. Клімов О.В., Філатова О.В., Вовк О.Г. Репрезентативність рідкісної фіто біоти в регіональному ландшафтному парку «Біловодський» // Заповідна справа в Україні. - 2003. – Т. 9, Вип. 1. – С. 2 - 6.

4. Исаева Р.Я., Маслова В.Р., Николаева Е.Н., Луценко А.И. Редкие, исчезающие, реликтовые и эндемичные виды флоры Ворошиловградской области. - Ворошиловград, 1988. - 78 с.

5. Флора УРСР в 12 т. / За ред Є.І. Бордзіловського.- К.: Вид –во АНУРСР, 1955. – Т. 5. - С. 319.

6. Перегрим М.М., Мойсієнко І.І., Коломійчук В.П. 3. Нові знахідки. *Tulipa gesneriana* L. в Україні // Чорноморський ботан. журн. – 2010. – Т.6, № 1.

7. Бурда Р.И., Остапко В.М., Ларин Д.А. Атлас охраняемых видов (виды флоры юго-востока Украины, занесенные в Красную книгу). - К. - Наук. думка, 1995. - 124 с.

8. Организация охраны растений Луганской области, занесенных в Красную книгу Украины (методические рекомендации). Луганск: Изд-во Донецкого ботсада АН УССР, 1992.

9. Остапко В.М. Раритетный флорофонд юго-востока Украины (хорология) – Донецк: ООО «Лебедь», 2001. – 121 с.

10. Маслова В.Р., Лесняк Л.І, Мельник В.І., Перегрим М.М. Червона книга Луганської області. Судинні рослини. Монографія. - Луганськ: Знання, 2003. - 280 с.

11 Конопля О. М., Исаева Р. Я., Конопля М. І., Остапко В. М. Рідкісні й зникаючі рослини Луганської області. - Донецьк: Вид-во "УкрНТЕК", 2003. - 340 с.

12. Денщик В. А. Современное состояние фауны рыб бассейна среднего течения Северского Донца: автореферат дис. кандидата биологических наук: 03.00.08. - Киев. - 1994. - 24 с.

13. Слущенко Я. С. Екологія та іхтіофауна річки Айдар // Динаміка біорізноманіття. Зб. наук. пр. за ред. І. Загороднюка. - Луганськ. – 2012. - С. 233 – 235.

14. Загороднюк І. В., Коробченко М. А. Раритетна фауна Луганщини: хребетні першочергової уваги. - Луганськ: Вид-во «ШИКО». - 2014. - 220 с.